
A MOLDVAI FORRÓFALVA ÉS KÖRNYÉKE CSALÁDNEVEI A 17–18. SZÁZADBAN¹

1. Forrófalva Románia keleti részén található a Szeret jobb partján, Bákótól (Bacău) délre mintegy tíz kilométerre. A mai moldvai csángó falvak sorában korai településnek mondható. A 17–18. században lakosai szabadparasztok voltak, vallásilag – a többi moldvai magyar faluhoz hasonlóan – mindig is a római katolikus hitet követték (vö. GAZDA 2009: 261). A település nevét a „Moldvai csángó-magyar okmánytár” (MCsOkm.) sokféleképpen említi, a különféle írásformák részben a mindenkori lejegyző nyelvi hovatartozásáról árulkodnak. Ezek között található: *Pharao* (1588), *Forajano* (1605), *Forro falua* (1624), *Forwan* (1640), *Forrófalva* (1648), *Foroani* (1663), *Forouano* (1670) stb. Legnagyobb hányaduk a térség missziós terület mivoltából adódóan olaszos írásmóddal jelenik meg. A birtokos szerkezetű névből kétségtávol magyar ajkú névadókra következtethetünk.

A környező falvak lakosai napjainkban kevésbé ismerik a *Forrófalva* megnevezést; idősektől főleg a *Kákova* hallható, mely a település központjára és a különféle részek együttes megnevezésére egyaránt ismert (vö. PETRÁS 1905: 439), fiataloknál a *Farauán* elnevezés dominál. Forrófalva története szorosan összefügg a vele szomszédos Nagypatakéval; a régi temető és a benne álló, 1435-ben Szent Márton tiszteletére szentelt templom történetileg egybekapcsolja őket. A két település magyar nyelv-ismeretéről TÁNCZOS VILMOS legújabb felméréséből rohamosan csökkenő adatokat olvashatunk. Forrófalván a magyarul beszélők aránya az 1996-ban mért 75%-os arányról 2009-re 51%-ra csökkent, ugyanakkor a kiskorúaknál kiemelkedően magas számú magyarul nem beszélő és értő egyénről kapunk hírt. Nagypatakon 1996-ban a lakosság 70%-a beszélt magyarul, 2009-ben viszont már csak 51%-a (TÁNCZOS 2011).

Dolgozatomban arra keresem a választ, hogy a forrásként használt, időben egymást követő összeírásokban milyen családnevek fordulnak elő, észlelhető-e állományukban folytonosság. Forrásként három összeírást elemzek: Marco Bandinus 1646-os, Bernardino Silvestri 1696-os, valamint a településnek a 18. század második feléből ránk maradt első teljes lélekösszeírását. Abban, hogy Forrófalva és nem más település kapott ilyen értelemben hangsúlyt, egyebek mellett az adatok folytonosságának megléte is közrejátszott.

2. A moldvai magyarok személyneveinek feldolgozása nem kapott különösebb figyelmet az onomasztikában, ahogyan általában a romániai magyar személynévanyag egésze sem, kivéve a kalotaszegit (B. GERGELY 1977, 1981, 2009). Egyelőre nem létezik egységes, nagyobb területre vonatkozó, teljességre törekvő, adattárat közlő, valamint azt monográfiai következetességgel feldolgozó munka. Az eddig legalaposabban feldolgozott moldvai vonatkozású személynévanyag Bandinus összeírása (MIKECS 1944). Ez, valamint a témájában azonos, HAJDÚ MIHÁLY által statisztikai adatokkal és néveredetre

¹ Ezúton is köszönöm Hajdú Mihálynak a tanulmány elkészítéséhez nyújtott segítségét.

vonatkozó pontosításokkal kiegészített munka (HAJDÚ 1980) mind a mai napig a két legismertebb hivatkozási alapnak számít a térség személynévanyagára nézve. A két munka részben egymásra van utalva. „Kár, hogy a fiatalon elhunyt Mikecsnek még nem volt meg a kellő nyelvtörténeti képzettsége, s így egyes nyelvészeti részletkérdésekben néha téved. Ez azonban szinte semmit nem von le munkája egészének az értékéből” – írta BENKŐ LORÁND (1949: 123). A kiegészítéseket HAJDÚ megtette, de csak MIKECSÉTől eltérő véleményének ad hangot, az egyes nevek történeti alakulásmódjának nyomon követésében tehát MIKECShez vagy egyéb forrásokhoz kell folyamodnunk. Mivel Bandinus munkája a 17. századi római katolikus lakosságú moldvai települések nagy részét lefedi (de mint tudjuk, nem minden katolikusok lakta helységet látogattak meg), e forrás névtani feldolgozása méltó párja lehet B. GERGELY PIROSKA említett 1981-es munkájának. Összességében véve elmondható: „a XVII. század [név]anyagával többé-kevésbé meg lehetünk elégedve, de még ezen a téren is volna mit tenni” (HAJDÚ 2004: 110).

A moldvai magyarok újabb kori neveinek közlésében PETRÁS INCZE JÁNOS említendő. Klézse Forrófalván született tudós papja 1881-ben több mint másfél száz családnevet közölt a Magyar Nyelvőrben. Gyűjtése szinkrón jellegű volt: állítása szerint Klézse összes élő családnevét lejegyezte (ROKONFÖLDI 1881). Újabb kutatásoknak kell arra fényt deríteniük, hogy ezek milyen mértékben fedik le az írásban, és mennyiben a már akkor kizárólag szóban használt (ragadvány)névtípusokat.

Az időközben napvilágot látott gyűjtések és elemzések is nagymértékben hozzájárultak ahhoz, hogy – bár két-három településre vonatkozóan csupán – a szakma széles körben is megismerhesse az évszázadokon át megmaradt csángóság családneveit, névadási szokásait. Igen jelentős névanyagra támaszkodik BURA LÁSZLÓ két bogdánfalvi (1966, 1989), BARTHAS JÁNOS pusztinai (1982), BÁLINT EMESE és BODÓ CSANÁD csíkfalusi gyűjtése (1999), valamint ide sorolhatjuk FODOR KATALIN újabb kori moldvai névdivatra kiterjedő elemzését is (1999). Ezen munkák mindegyike kisebb vagy nagyobb névanyag közlése mellett alapos elemzést is nyújt. Ezek azonban kizárólag szinkrón anyagon alapulnak, így a meglévő névanyag történeti szempontú kiegészítése még várat magára. Közben másfél századnyi időszakról hírnünk sincs, kivéve HALÁSZ PÉTER 19. század közepéről származó onyesti közlését, mely a kor nagyszámú névanyagához képest ugyan csak cseppnyi ízelítő, mégis sok tanulssággal szolgálhat (HALÁSZ 1993).

3. A személynévek szempontjából nézve Marco Bandinus forrófalvi látogatása mér-földkőnek számít. A misszionárius püspök nyolcvan családfeje nevét jegyezte fel – ez az akkor 400 fős falu közel negyedét teszi csak ki, a férfiak keresztnéveiről és főleg a település családneveiről azonban így is jó keresztmetszetet kapunk. Ez utóbbiak, az összeírás egészét véve, a települések etnikai viszonyainak feltárása mellett – hiszen idegen eredetű családnevekkel is találkozunk – a moldvai magyarság csángó és székelyes csoportjára jellemző névadási tendenciák leírására is alkalmasak (BENKŐ 1990: 9). Az időbeli korlátok feloldása nyomán a későbbi telepésekkel való egybevetés ugyancsak lehetőségessé válik, sőt a nevek alakulásának történeti áttekintésekor ez lényeges támponttá válva igen érdekes eredményeket mutathat.

Bandinus a család- és keresztnéven kívül csak gyéren fűz a névhez megjegyzéseket, ez is leggyakrabban az özvegyiségre vonatkozik; tehát az adattárban sem a névviselő foglalkozásáról, sem életkoráról, sem a családtagok számáról nem kapunk információt. A családnév, esetenként a családnév és a keresztnév elmaradása (helyette asszonynev

szerepeltetése) nem egyelemű neveket takar, hiszen a kételemű névadás végérvényes kialakulásának ékes bizonyítéka éppen maga a névsor. A *vidua* típusú névhelyettesítők szerepeltetésének okai a névtanban jól ismertek (HAJDÚ 2003: 741–50).

A családnevek etimológiai vizsgálatát MIKECS LÁSZLÓ elvégezte. Bizonyos családnevek moldvai megléte vagy hiánya szempontjából (annak előfeltevésével, hogy az akkori településeken a meglévő családnevek legnagyobb hányadát – esetleg mindegyiket – összeírták) Bandinus munkája kétségtelenül kiváló forrásmunka, s mint ilyen a moldvai magyar személynevek történeti elemzéseinek elengedhetetlen alapja. A bizonyíthatóan későbbi alapítású székelyes jellegű falvak esetében természetesen más szempontok figyelembevétele is szükségeltetik.

Bandinusnál összesen 52 családnév fordul elő Forrófalván (MCsOkm. 433–5). A megterheltség a családnevek és az összeírt lakosság kis száma miatt nemigen határozható meg, ezért csak a névviselők számát adom meg. A legtöbbször, hatszor a *Benke* fordul elő. Háromszor kerül elő: *Barbos*, *Farkas*, *Mate*, *Pataki*, *Simon*; kétszer: *Antal*, *Balika*, *Barbocz*, *Csiko*, *Demze*, *Dobos*, *Doma*, *Hajdo*, *Pakorar*, *Sebü*, *Sipos*; egyszer: *Arva*, *Balan*, *Balaska*, *Balasne*, *Balint*, *Balio*, *Balko*, *Banko*, *Butnar*, *Czipe*, *Danka*, *Davara*, *Diak*, *Dobos*, *Doma*, *Drabant*, *Fabjan*, *Gagos*, *Gedre*, *Gjurka*, *Györgyné Imreh*, *Ionasko*, *Kantor*, *Koczonga*, *Kosa*, *Lazlo*, *Longocz*, *Mesterke*, *Nagy*, *Nevetlen*, *Orshik*, *Sebestyen*, *Selz*, *Szular*, *Szekely*, *Varga*. Két esetben a lejegyző nem adja meg az özvegyek családnevét, csupán *Vidua*-ként szerepelteti őket; kétszer szerepel asszonynév (*Balasne* és *Györgyné*), két személy családnevéről pedig egyáltalán nem értesülünk.

4. Ötven évvel Bandinust követően újabb névsor készült Forrófalván. Ebben 119 forrófalvi és környékbeli (Valle Draga, Valle Mare, Coscia alias Oldola, Cacova Maior, Maiaros) családfeje nevét vetették papírra, többnyire az előző névsorhoz hasonlóan. Az összeírás Bernardino Silvestri nevéhez fűződik, aki 1696-ban járt Moldvában. Munkája 1697-ben jelent meg ugyan Rómában, de a szakirodalomban az összeírás évére szokás hivatkozni (vö. BENDA 1989: 27, HAJDÚ 1997: 203). Az olasz misszionárius huszonegy településről a megbérmáltak és bérmálatlanok nevét vetette papírra, összesen mintegy 1600 nevet (HAJDÚ 1997: 204). E tanulmányban nem áll módomban a teljes névanyagról szólni (ezt megtette előttem HAJDÚ MIHÁLY), csupán a forrófalvi kötődésű névanyagot vizsgálom. Bandinushoz hasonlóan Bernardino Silvestri sem jegyezte le minden személy nevét: a családfejek neve mellett a családhoz tartozókat csak a *filius*, *filia*, *tantum*, *nepos*, *cognata*, *frater* stb. jelöli. Ezek ugyan névtani szempontból nem használhatóak, viszont demográfiai következtetésekre alkalmassá teszik a forrást.

1696-ban a következő családnevek fordultak elő Forrófalván (zárójelben a családok számával): *Farkos* (*Farcos*, *Farkas*) (10); *Antal* (7); *Dogma* (6); *Mate* (*Mattias*) (5); *Benka*, *Coscia*, *Gurar*, *Sutor*, *Tzefos* (4); *Bescian* (*Besciam*, *Bescion*), *Diak* (*Diac*), *Dobos*, *Domocos*, *Istuk*, *Juda*, *Miko*, *Sechel* (*Seculias*) (3); *Balan* (*Balanassa*), *Barta*, *Bartos*, *Bene*, *Budu* (*Buduina*), *Cosan*, *Denez*, *Mial* (*Michael*) (2); *Petras* (*Petros*) (2); *Ainer*, *Bakoska*, *Balint*, *Barko*, *Barta*, *Besike*, *Boglor*, *Claudus*, *Daraban*, *Daskalizza*, *David*, *Demeter*, *Dorkos*, *Drakot*, *Figulus*, *Gascicolus*, *Gener*, *Giorge*, *Jurcha*, *Legas*, *Lorena*, *Moises*, *Pecorne*, *Persak*, *Rotaro*, *Sabo*, *Sancto*, *Sasko*, *Sebu*, *Simon* (1).

A családnevek állományának ilyen méretű, mindössze ötven év alatt bekövetkező átalakulása arról tanúskodik, hogy Forrófalva lakossága a 18. század elején nem lehetett állandó; a falu különböző mértékű migrációs folyamatoknak volt kitéve az egész

században. Ennek ellenére a korábbi, magasabb megterheltségű családnévállomány megmaradt: a Bandinus névsorában többször szereplő nevek a későbbi névsorból sem tűntek el, sőt egyes esetekben megkettőződtek vagy megsokszorozódtak. Ez magyarázható más telepések beköltözésével is, azonban ennél valószínűbb a nevek továbböröklődése a hasonló nevet viselő családok elszaporodásával. Ezt igazolhatja a két névsor keletkezése között eltelt idő rövideje is. Kimutatható tehát egy állandó és pozíciójában megerősödni látszó réteg. Ugyanakkor beköltözők is voltak (a korábban hiányzó nevek közül legalábbis erre lehet következtetni), hiszen az erdélyi részről ekkoriban és a következő időszakban még mindig élénk mozgás tapasztalható, emellett a belső mozgásokról sem szabad megfeledkeznünk.

A nevek sorrendje latinus, de a keresztnévi eredetű családnevek esetében ritka kivételtként mégis felbukkan a magyaros sorrend. Kákován a *Farkos Michael*, illetőleg az *Antal Mial gener Martonka* nevében egyértelműen ilyen sorrenddel számolhatunk, mivel az *Antal* és a *Farkas* családnév a legelterjedtebbek közé tartoztak ebben az időszakban. Bandinus összeírása szintén latin nyelvű, neveinek írásmódja nehézkesebbnek tűnik a korábbiénál. Írásmódjukban az azonos családnevek alakváltozatokban jelentkeznek: *Besciam, Bescian, Bescion; Diac, Diak; Farkos, Farcos, Farkas; Petras, Petros; stb.*

5. Összevetve a Bandinus és Bernardino Silvestri névsorában található családneveket, a következő egyezéseket találjuk. (Mivel Bandinus névsorából nem értesülünk a családtagok számáról, az összehasonlítás megkönnyítése végett a családtagokra itt sem lesztek tekintettel.)

Családnév	Bandinus	Bernardino Silvestri	
	Előfordulás	Előfordulás	Bandinusétól eltérő változatok
<i>Antal</i>	2	7	–
<i>Balint</i>	1	1	–
<i>Balan</i>	1	2	–
<i>Balko</i>	1	1	<i>Barko</i>
<i>Benke</i>	6	6	<i>Benka, Bene</i>
<i>Diak</i>	1	3	<i>Diak, Diac</i>
<i>Dobos</i>	3	3	–
<i>Doma</i>	2	6	<i>Dogma</i>
<i>Drabant</i>	1	1	<i>Daraban</i>
<i>Farkas</i>	3	10	<i>Farkos, Farcos, Farkas</i>
<i>Giurka</i>	1	1	<i>Jurcha</i>
<i>Kosa</i>	1	6	<i>Cosan, Coscia</i>
<i>Mate</i>	2	5	<i>Mate, Mattias</i>
<i>Sebo (Sebi, Sebő)</i>	3	1	<i>Sebu</i>
<i>Simon</i>	3	1	–
<i>Székely</i>	1	3	<i>Sechel, Seculias</i>

1. táblázat: Családnevek folytonossága Bandinus és Bernardino Silvestri összeírásában

Nyelvi hovatartozásukat tekintve a két összeírásban egyező családnevek nagy hányada magyar: *Antal, Balint, Balko, Benke, Diak, Dobos, Doma, Farkas, Giurka, Kosa, Sebo, Székely*. A *Balán* mutat egyedül román néveredeti sajátosságokat. Meg kell viszont jegeznünk, hogy a román eredetű családnevek ebben a korban nem jellemzőek a moldvai magyarok családneveire, így a forrófalvi korabeli névállományra sem. A moldvai katolikus közösség viszonylag teljes összeírását tartalmazó Bandinus-kódex családneveinek mindössze 6,11%-a ilyen (HAJDÚ 1980: 28), s mint látni fogjuk, ez a 18. század végén sem volt másképpen Forrófalván.

6. A település legrégebbi teljes lélekösszeírása egy 1781-es egyházi anyakönyv, a „*Liber status animarum*”. Írója Forrófalva akkori papja, Aloysius Maffei, aki 1781–1784, 1788–1789, 1795–1797 és 1802–1803 között szolgált a faluban (COSA 2007a: 41). E forrás névtani, társadalom- és családtörténeti hasznát az összeírásban fellelhető információk bősége nyújtja, melyre az összeíró mindvégig nagy gondot fordított. Házról házra minden lakó vagy szolga nevét számba vette. Az összeírás latin nyelven készült, ennek megfelelően rögzítette a neveket, életkort és a rokonsági viszonyokat. Ragadványnevek csak igen ritkán fordulnak elő.

Az anyakönyv elején a település megnevezése nem *Forrófalva*, hanem a moldvai magyaroknál széles körben ismert *Kákova*. COSA ezt az elnevezést az Erdélyből érkezett „emigránsoknak” tulajdonítja, akiknek nagy számát éppen az új név beiktatásából, a korábbi lakosokkal történő elfogadtatásából eredezteti. Mellette ott találjuk Magyaross (Mogyorós), Costissa (Oldala), Valle Mare (Nagypatak), Valle Draga (Valledrága), Clesia (Klézse), Somoska és Vallere (Pokolpatak; ma hivatalosan Valea Mica) nevét is. Ezek a települések még különálló részekként szerepelnek, később viszont a népesség gyarapodásával, valamint a migráció nyomán egy részük egybeolvad, így az első négy a község részeivé válik (a romániai közigazgatási egység szerint értve), míg Klézse ma önálló település, akárcsak szomszédságában Somoska, délebbre pedig Vallere. Ez utóbbról viszont egy nevet sem ismerünk; COSA szerint itt véget ér az összeírás.

A teljesség igénye megkövetelné az összeírás egészének feldolgozását; mivel azonban Klézse és Somoska az anyakönyv keletkezésekor egyházi vonatkozásban Forrófalvához tartozott ugyan, de keletkezésénél fogva a Bandinus-kódexben nem szerepelt, lakosainak neveit nem itt, hanem más kontextusban érdemes tárgyalni. Amennyire az összeírtak létszáma megengedi, igyekszem a lehető legnagyobb mértékben szétválasztani a kisebb területeket – tudva, hogy ez egyáltalán nem problémamentes. E megszorítások után a fennmaradó lélekszám, Kákova, Mogyorós, Oldala, Nagypatak és Valledrága lakossága 1155 személy, ez pedig – mivel teljeskörűnek tekinthető – alkalmat ad névtani következtetések levonására.

Anyakönyvünk pusztá áttekintésekor feltűnik Kákova lakosságának magasabb számaránya a többi település(rész)hez képest, éppen ezért a nevek elemzésében és a korábbi névadatokkal való egybevetés céljából részben különválasztom a többitől. Döntésemet az is indokolta, hogy egyes részekben meglehetősen tömörszerűen sok egyforma családnevet találunk, s ez megbontaná a különálló egységek névanyagát. Példaként említhetnénk Nagypatakot, ahol a ma *Duma*-ként ismert (régebbi összeírásokban *Doma, Dogma*) családnevet viselő családok száma tizenöt, noha Kákován csak két ilyen család-névvel találkozunk. A kis létszámú lakosság ellenére fontosnak tartom a különböző helyek leggyakoribb neveinek feltárását, ezzel is rámutatva arra, hogy az egymás melletti

településeken már a 18. században is eltért valamelyest a családnévanyag; ráadásul így egyes családnevek tömörszerű jelenlétének kimutatása is lehetővé válik.

7. Bármely vizsgált terület névanyagának láttán szembetaláljuk magunkat a keresztnév-példányok alacsony számával. Kákova összlakossága 514 személy: 269 férfi, 245 nő. A 269 férfi – meglepő módon – csupán 15 keresztnéven osztozik, a nők pedig mindössze kilencen, vagyis a nevek megterhelése mindkét nem esetében kiugróan magas: férfiaknál 17,93, nőknél 27,22. Adataink még meglepőbbek, ha megnézzük, milyen arányúak a viselt keresztnévek az egyes nemek esetében. A nők által viselt nevek között első helyen az *Ilona* áll 62 (25,30%), a második helyen a *Katalin* 56 (22,85%), a harmadikon pedig a *Magdolna* 48 (19,59%) viselőjével. A három név együttesen 166-szor fordul elő, tehát a nők több mint a fele (67,75%) e három néven osztozik. A férfiaknál ugyan több keresztnévet találunk, az arányok mégsem állnak távol a nők neveitől. Itt elsőként a *János* áll 51 (18,95%), majd a *Péter* 49 (18,21%), s tőlük elmaradva a *Mihály* 36 (13,38%) viselővel, vagyis 136-an (50,55 %) osztoznak az első három néven. A *Demeter* és a *Miklós* nevet viszont csak egy-egy személy viseli, ami nagyban csökkenti az egy főre jutó nevek számát (17,93).

Az első három keresztnév – bár megterheltségük eltérő – megegyezik a Bandinus-kódex három leggyakoribb nevével (HAJDÚ 1980: 28).

8. A családnevek is hasonló képet mutatnak. A 28 névpéldány szintén nagy megterhelésű: átlagban 18,35 lakos osztozik egy-egy családnéven. A Bernardino Silvestri-féle összeíráshoz képest a családnevek számának viszonylagos csökkenését tapasztaljuk, noha a két összeírás között egy évszázad sem telt el. Legtöbbször a *Cotior*, (ma szóbeli *Kotyor* > *Cochior*, *Cocheor*) vezetéknevet viselik (78 fő; 15,17%), ezt követi a *Patras* (62 fő; 12,06%), az *Antal* (52 fő; 10,11%), illetőleg a *Rocha* (esetenként *Roccha* alakban) (40 fő; 7,78%), tehát az elnevezetteknek szinte a fele e négy név valamelyikét viselte. Mellettük eltérő megterheltséggel a következők fordulnak elő: *Bálint*, *Borzos*, *Benka*, *Besan*, *Cadar*, *Christian*, *Cosan*, *Ciccio*, *David*, *Demse*, *Duma*, *Fekete*, *Frankul*, *Giurbe*, *Istok*, *Laslo*, *Mati* (*Matti* is), *Mengheres*, *Pal*, *Pantir* (*Panzir* is), *Pharcas*, *Sabo*, *Sar*, *Zitar*.

A családnevek nagy megterheltsége a családok kiemelkedő átlagos létszámából adódik. Igen gyakori a családonkénti 5-6 gyermek, de ennél többre is, 13 gyermekes családra is lehet példát találni. A nagy gyermekvállalási kedv hosszú ideig jellemezte a moldvai magyar falvakat, még a 20. század második felében is. Kiváltó oka elsősorban a vallássosságban keresendő. (Mint láttuk, a településnek helyben lakó papja is volt.) A migráció csökkenése, a végleges megtelepedés nyújtotta biztonságérzet szintén hozzájárulhatott a gyermekvállalási kedv fokozódásához.

9. Sokatmondó a lakosság korok szerinti megoszlásának a bemutatása is (l. 2. táblázat, vö. 3. táblázat). A 25 év alattiak száma mindkét nem esetében kétszerese az idősebb generációénak, az idősök száma pedig kifejezetten alacsony; ez erőteljes népesedésre utal. A keresztnévadásban nem észlelünk kiugró korcsoportbeli különbségeket, hiszen e homogén közösség mentes volt a külső hatásoktól, így ennek bemutatására nem helyeztem különösebb hangsúlyt, mivel elsődleges célom nem a keresztnévek, hanem a családnevek vizsgálata.

Életkor	Névviselők (fő)	
	Nők	Férfiak
1–25	143	169
26–50	79	71
51–75	21	27
Nem jelöl életkort	3	
Összesen	514	

2. táblázat: Kákova lakosságának korcsoport szerinti megoszlása 1781-ben

Életkor	Névviselők (fő)	
	Nők	Férfiak
1–25	184	199
26–50	102	87
51–75	30	36
Nem jelöl életkort	3	
Összesen	641	

3. táblázat: Nagypatak, Mogyorós, Oldala és Valledrága lakosságának korcsoport szerinti megoszlása 1781-ben

Mogyorós, Oldala, Nagypatak és Valledrága lakosságának családnévállománya lényegében az előző területével mutat szoros egyezést. A vezető családnevek ennek ellenére nem azonosak. Itt a *Pharcas* családnevet mintegy 152 személy, azaz a lakosság 24,75%-a viseli; ezt követi a *Ciorar* (*Ciurar* is) 123 fővel (19,18%), majd a *Duma* 99 fővel (15,44%). Érdekes megfigyelnünk a *Rocha* (Róka) elterjedését. Míg Forrófalván az első négy család között tarthatjuk számon, ezen a részen csak hét személy viseli ezt a nevet. A vidék további családnevei: *Antal*, *Balint*, *Barboj*, *Besan*, *Ciobanul*, *Coscia*, *David*, *Diak*, *Dobos*, *Farzadi* (*Farsadi* is), *Giurca*, *Jano Lojos*, *Pal*, *Patras*, *Peter*, *Rocha*, *Sabo*, *Wos*, *Zitar* (*Zittar*). Ezeket a neveket a lakosság mintegy 40%-a viseli.

A községet alkotó részekre összpontosítva azt tapasztaljuk, hogy egyes családnevek tömbszerűen jelennek meg. Ennek egyik legmarkánsabb példája a (ma Nagypatakhoz tartozó) Valledrága, ahol a negyven családból huszonnyolc a *Ciorar*, *Ciurar* nevet viseli, a másik Oldala, itt tizenhárom családból nyolc a *Pharcas* névre hallgat. Ilyen körülmények közt kiugróan megnő a ragadványnevek száma és jelentősége, ezt azonban az anyakönyv csak kis mértékben tükrözi: *Petrus Patras Dudan dictus*, *Petrus Patras Berso dictus*, *Petrus Cotior vornico* (?), *Georgius Cotior Ciumas dictus*, *Michael Patras cantor* (?), *Petrus Lajos Vacar dictus*, *Joannes Pharcas Montanus dictus*, *Petrus Ciorar dictus Cossa*, *Michael Ciorar dictus Cossa*, *Michael Ciurar dictus Veres*, *Joannes Pharcas Montanus dictus*. A keresztnévek és családnevek alacsony számából ítélve joggal gondolhatunk a homonímia gyakori fennállására, ugyanakkor a gyakoriságból feltételezhető ragadványnevek szerepeltetését az összeíró pap mellőzi. Ennek ellenére semmi kétségünk nem lehet afelől, hogy a lelkiismeretesen elkészített egyházi összeírások forrásértéke messzemenően meghaladja a különféle elnagyolt névsorokét (vö. BÁRTH 1975); a jelen összeírás ilyen.

10. Ahhoz, hogy a település fentebbi okokból kiválasztott részének névállományát egységében láttassuk, a teljes terület névanyagának komplex jelentéstani bemutatása is szükséges. Az osztályozásban KNEZSA ISTVÁNT követem (2003):

1. Személynevekből származó családnevek: *Balint, Benka, Christian, Cosan, Coscia, Cotior (Kotyor), Ciccio, David, Demse, Duma, Frankul, Giurca, Istok, Jano, Laslo, Lojos, Mati, Pal, Patras, Peter*.

2. Helynévi eredetű családnev: *Farsadi*.

3. Közsavakból eredő családnev: *Fekete, Borzos, Cadar, Ciorarar* (Csurály: bizonytalan eredetű, talán a román *ciurar* 'rostás' főnévből származik), *Diak, Dobos, Farkas* (apanévi eredetű is lehet), *Giurbe, Pantir, Róka, Sar, Szabó, Wos, Zitar (Zittar)*.

Ha mindezek ismeretében a meglévő családnevi korpuszt összevetjük a Bernardino Silvestri összeírásában előforduló névanyaggal, a családnevek folytonossága válik ki a legfeltűnőbb módon. A hat leggyakrabban viselt családnevből lényegében hárommal találkozunk a legkorábbi forrásokban, s jóllehet a családnev-folytonosság ténye más családneveknél is kimutatható (*Bálint, Benke, Dobos, Diák, Kósa, Gyurka, Máté*), ezek gyakorisága elmarad a mindhárom összeírásban fellelhető *Farkas, Antal* és *Duma* családnevétől.

Forrófalva első anyakönyvében 1155 személy összesen 41 családnevet visel, vagyis az egy családnevre jutó elnevezettek száma igen nagy: 28,17. A családnevek gyakorisági sorrendje a következő:

Pozíció	Családnev	Fő	%	Pozíció	Családnev	Fő	%
1.	<i>Pharcas</i>	176	15,23	22.	<i>Borzos</i>	15	1,29
2.	<i>Ciorar (Ciurar)</i>	130	11,25	23.	<i>Mati</i>	13	1,12
3.	<i>Duma</i>	109	9,43	24–25.	<i>Giurca, Laslo</i>	12	1,03
4.	<i>Patras</i>	83	7,18				
5.	<i>Cotior</i>	78	6,53	26.	<i>Pal</i>	10	0,86
6.	<i>Antal</i>	68	5,88	27.	<i>Jano</i>	9	0,77
7–8.	<i>Bolaj, Rocha (Roccha)</i>	47	4,06	28.	<i>Benka</i>	8	0,69
				29.	<i>David</i>	7	0,60
9.	<i>Farsadi</i>	32	2,77	30.	<i>Christian</i>	6	0,51
10.	<i>Barboj</i>	27	2,33	31–32.	<i>Balint, Sar</i>	5	0,43
11.	<i>Demse</i>	26	2,25				
12.	<i>Zitar</i>	25	2,16	33–38.	<i>Cadar, Coscia, Giurbe, Lajos, Peter, Wos</i>	4	0,34
13.	<i>Ciccio</i>	24	2,07				
14.	<i>Istok</i>	22	1,90				
15–16.	<i>Mengheres, Panzir</i>	21	1,81				
17.	<i>Diak</i>	20	1,73	39–41.	<i>Ciobanul, Cosan, Fekete</i>	2	0,17
18.	<i>Sabo</i>	18	1,55				
19.	<i>Dobos</i>	17	1,47				
20–21.	<i>Besan, Frankul</i>	16	1,38				

4. táblázat: A családnevek gyakorisági sorrendje 1781-ben

Kérdéses, hogy az élen járó, a családok számában közel álló *Patras* és *Cotior* miként került a moldvai családnévanyagba. A Bandinus-kódex ugyanis egyiket sem ismeri Forrófalván, 1696-ban viszont három *Petras* ~ *Petros* nevet viselő családot találunk. Ez esetben nyilván beköltözésről beszélünk. A *Cotior* viszont más településen sem fordul elő Bandinusnál, így vélhetően Erdélyből érkezett telepesek hozhatták magukkal Moldvába a 18. század folyamán. A *Ciorar*, *Ciurar* név gyakorisága is kiugróan magas, holott 1696-ban nem jegyzik, bár késztetést érzünk arra gondolni, hogy a Bernardino összeírásában négyszer előforduló *Gurar* név valójában ezt takarja. Annál is inkább gyanakodhatunk, mivel Valledrágában 1781-ben a legnagyobb gyakoriságú családnevek egyike éppen a *Ciorar*.

Megfigyelhetjük, hogy a korábban észlelhető migrációs folyamatok a 18. század harmadik negyedére lelassultak: a korábban észlelt nagyobb elemszámú, de kevés névviselővel rendelkező családnévi anyag nagyrészt felmorzsolódik, ugyanakkor kiugróan megnő a vezető helyen álló családnevek gyakorisága, mely a népmozgás csökkenésének és a természetes népszaporulatnak tudható be. A családnevek realizációjában még mindig rendszerint két alakváltozatot tarthatunk számon, vagyis a családnevek végleges kodifikációja kevés esetben ment végbe teljesen. Ennek magyarázata minden bizonnyal a lejegyző nyelvismeretében, a diktált névhez való szigorú ragaszkodásban vagy ennek mellőzésében rejtőzködik. Ebből adódóan spontán módosulások egész sora várható a 19. és 20. századi anyagban egészen addig, ameddig a mai írásbeli alakváltozatok a társadalmi és politikai változások következményeként sűrűsödő román hivatalos bejegyzésekből ki nem alakultak.

11. A status animarum keresztnemekre vonatkozó összesített mutatói nagyrészt a fent bemutatott adatokat tükrözik.

Pozíció	Férfiak		Nők	
	Név	%	Név	%
1.	<i>Péter</i>	18,56	<i>Ilona</i>	25,00
2.	<i>János</i>	17,54	<i>Katalin</i>	22,71
3.	<i>György</i>	13,79	<i>Magdolna</i>	19,54
4.	<i>Mihály</i>	13,54	<i>Anna</i>	12,67
5.	<i>Antal</i>	10,90	<i>Borbála</i>	12,14
6.	<i>Márton</i>	9,71	<i>Erzsébet</i>	3,16
7.	<i>András</i>	4,42	<i>Margit</i>	3,16
8.	<i>Gergely</i>	4,08	<i>Klára</i>	0,88
9.	<i>István</i>	3,23	<i>Judit</i>	0,34
10.	<i>József</i>	2,04	<i>Zsófia</i>	0,34

5. táblázat: A férfiak és nők keresztnemeinek arányai a teljes összeírásban

A táblázatból hiányzó *Ferenc*, *Pál*, *Imre*, *Demeter* és *Miklós* közül csak az első éri el az egy százalékos megterheltséget, a többi az egy százalékos arány alatt marad. Többen megfogalmazták már, újabban HAJDÚ MIHÁLY (2003: 409), hogy a keresztnévanyag összetétele vallási hovatartozásnak is tükrözője lehet; a megismert táblázatban szereplő keresztnemek ezt módfelett alátámasztják. A *Péter* és *János* mint újszövetségi nevek katolikus

közösségben való korabeli használata egyáltalán nem meglepő. A *János*-nak a 18. század utolsó negyedében megfigyelt népszerűsége a fentiek mellett azzal is magyarázható, hogy ebben az időszakban nemcsak a vizsgált területen, hanem Magyarország egész területén a legkedveltebb keresztnév volt (vö. HAJDÚ 2003: 453–62).² Látható, hogy a *Péter* népszerűségének a 16. századtól tartó fokozatos csökkenése (KnE.) erre a vidékre egyáltalán nem jellemző. Az Erdélyből hozott keresztnévek sem tették változatosabbá a névállományt, csak tovább növelték annak egyhangúságát.

Szintén sok férfi kapta nevét két katonaszent, sárkányölő György és Mihály főangyal után. Az első öt férfinév sorrendileg is csaknem megegyezik a Bandinus-összeírásban szereplőkkel, csak itt a *Márton* a hatodik helyet foglalja el, és előrelép a családnévként is gyakori *Antal*. Amellett, hogy a 18. században az *Antal* kedvelt névvé vált a katolikusok körében, azzal is számolhatunk, hogy az 1730-ban épített forrófalvi templomot Szent Antal tiszteletére szentelték. A *Márton* gyakorisága szintén nem meglepő, hiszen Forrófalva első templomát Tours-i Szent Mártonnak szentelték, és a templom építtetőjét, akinek nevét gerendába vésvé ma is olvashatjuk, ugyancsak (Bálint) *Márton*-nak hívták.

A nők keresztnévei között az *Ilona* népszerűsége kiugró, a nők negyede viseli. Az *Ilona* név 16. század eleji országos közkedveltsége után a következő században ritkábbá, de a 18–19. században ismét egyre közkedveltebbé vált. Ugyanígy a *Katalin*-t ebben az időszakban az első három leggyakoribb név között tartjuk számon. A *Magdolna* 18. századi gyakorisága egyik vidéken sem annyira nagy, mint a vizsgált területen. Ebben feltehetőleg a korábbi divat továbbélését kell látnunk.

Összegzésképpen elmondható, hogy mind a női, mind a férfi keresztnév példányok alacsony számának, valamint ezek gyakoriságának okai a közösség etnikai, társadalmi és vallási jellemzőiben együttesen keresendők, népiségtörténeti okok figyelembevételével.

12. A további vizsgálatok szempontjából hangsúlyoznunk kell a meglévő gyűjtések szinkrón jellegét a diakrón kutatásokkal szemben. Ez utóbbira a dokumentumok hozzáférhetlensége miatt hosszú ideig legfőljebb csak vágyakozhattak a kutatók, napjainkban viszont több kapu megnyíltnak látszik a gyűjtők előtt. Legélénkebbnek talán a néprajzi kutatások bizonyultak az utóbbi két évtizedben, mindenekelőtt a kolozsváriak részéről; emellett úgy vélem, legkevésbé a szociológiai, antropológiai, de főképpen a történettudományi kutatásoknak érezzük nagy hiányát magyar oldalról. A helyi történeti névtani kutatások előmozdítása természetesen csak egyik összetevője és lehetséges módja a nyelvészeti vizsgálódásnak, melynek eredményei kétségtelenül más tudományágak számára is igen hasznosak lehetnek.

Joggal feltételezhetjük, hogy az itt röviden elemzett források nem merítik ki a Forrófalvára vonatkozó teljes forrásanyagot. Minden bizonnyal újabbak felbukkanását várhatjuk a különböző levéltárakból, amelyek legfeljebb csak árnyalni lehetnek majd képesek a megismert jellemzőket.

² A következőkben adataimat a magyarországi országos eredményekkel vetem össze. Jóllehet Moldva e területen kívülre esik, a csángók történeti család- és keresztnévállománya aligha mérhető máshoz, mint a magyar vidék névanyagához, melyhez származásilag köthető, melynek névanyagát örökölte és évszázadokon át fenntartotta.

Hivatkozott irodalom

- BÁLINT EMESE – BODÓ CSANÁD 1999. Csíkfalu személynevei. In: POZSONY FERENC szerk., *Csángósors*. Budapest.
- BÁRTH JÁNOS 1975. *Fajsz népessége a XVIII. század közepén*. Kecskemét.
- BARTHAS JÓZSEF 1982. *Pusztina személynevei*. MSzA. 45. Budapest.
- BENKŐ LORÁND 1949. A történeti személynévvizsgálat kérdései. *Magyar Nyelv* 45: 116–24.
- BENKŐ LORÁND 1990. *A csángók eredete és települése a nyelvtudomány szemszögéből*. MNyTK. 188. Budapest.
- BURA LÁSZLÓ 1966. Ragadványnevek Bogdánfalváról. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 10: 369–77.
- BURA LÁSZLÓ 1989. *Bogdánfalva személynevei*. MSzA. 91. Budapest.
- COSA, ANTON 2007a. *Catolicii din Faraoani*. Onesti.
- COSA, ANTON 2007b. *Catolicii din Moldova in izvoarele Sfantului Scaun. (Secolele XVII–XVIII)*. Iasi.
- FODOR KATALIN 1999. A névdivat változása a moldvai csángóknál. *Névtani Értesítő* 21: 232–5.
- GAZDA LÁSZLÓ 2009. *Csángómagyar falvak*. 1. Budapest.
- B. GERGELY PIROSKA 1977. *A kalotaszegi magyar ragadványnevek rendszere*. Bukarest.
- B. GERGELY PIROSKA 1981. *A kalotaszegi magyar családnevek rendszertani és funkcionális vizsgálata*. NyudÉrt. 108. Budapest.
- B. GERGELY PIROSKA 2005. *Kalotaszeg kereszt- és becenevei*. Magyar Névtani Értekezések 1. Budapest–Miskolc.
- HAJDÚ MIHÁLY 1980. Az 1646–47. évi Bandinus-féle összeírás névstatistikái. MSzA. 80. Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1997. *A moldvai csángók 1696. évi összeírásának névtani vizsgálata*. In: PÉNTÉK JÁNOS szerk., *Szöveg és stílus. Szabó Zoltán köszöntése*. Kolozsvár. 202–7.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003. *Általános és magyar névtan. Személynevek*. Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 2004. *A csángó személynév kutatás*. In: KISS JENŐ szerk., *Nyelv és nyelvhasználat a moldvai csángók körében*. MNyTK. 221. Budapest. 105–12.
- HALÁSZ PÉTER 1993. Az 1866-os földosztáskor készült onyesti névsor néhány tanulsága. *Névtani Értesítő* 15: 137–41.
- KNIEZSA ISTVÁN 2003. *Helynév- és családnév-vizsgálatok*. Budapest.
- MCsOkm. = BENDA KÁLMÁN szerk. 1989. *Moldvai csángó-magyar okmánytár. 1467–1706*. 1–2. Budapest.
- MIKECS LÁSZLÓ 1944. *A moldvai katolikusok 1646–47. évi összeírása*. Kolozsvár.
- PETRÁS INCZE JÁNOS 1905. Helynevek. *Magyar Nyelvőr* 34: 439.
- ROKONFÖLDI [PETRÁS INCZE JÁNOS] 1881. Családnevek. *Magyar Nyelvőr* 10: 48.
- TÁNCZOS VILMOS 2011. A moldvai csángók magyar nyelvismerete 2008–2010-ben. II. *Székelyföld* XV/6: 102–31.

TRUNKI PÉTER

PÉTER TRUNKI, Family names of Moldovan settlements in the 17–18th centuries

Based on three written records, the paper describes, from a diachronic point of view, the names of the Moldovan Hungarian inhabitants of the settlement called Forrófalva and of its neighbourhood in the 17–18th centuries. The examined censuses, carried out in different time periods, display the continuity of family names, including both permanent ones and those more recently introduced by migrants. Regarding their origin, both the permanent and the occasional family names are strongly connected to the Hungarian family names recorded in Transylvania. In the 18th century, apart from the multiplication of the permanent family names as a result of bequest, new and so far unknown family names also appeared in large quantities. One can often identify the appearance of family names in blocks in the observed settlements. The Christian name stock of the settlements, inhabited by Catholics, is characterised by the preference for biblical names from the New Testament, which tendency is in accordance with the contemporary name giving practices of other Hungarian territories.